Jaan Elkeni „Türkiis ja jää“ näitusel „ON_OFF“
FOTO: ERAKOGU

Rahvusooper Estonia laemaal on ühtlasi seotud saali akustikaga.
FOTO: JAANUS LENSMENT

„Kalev” kogus kinodes üle 100 000 vaatamise.
KAADER FILMIST

KULTUUR

Kultuuriaasta 2022.

Mida pakkus koroonapiirangutest kammitsemata kultuuriaasta?

Kultuurispetsialistid panid taas kokku aasta eredaimate kultuurisündmuste edetabeli. Mida ja keda mainiti enim aastal, kui üle pika sai kontserdil kõrvuti hüpata ja teatri täissaalis etendust vaadata?

Kristi Helme
kristi.helme@epl.ee

Nagu eelmiselgi aastal varieerusid kultuurisõprade vastused aastakokkuvõttes üsna palju. Eks oma osa olnud ka sellel, et tabelit ei kammitsenud konkreetne kultuurivaldkond, kirjutada võis n-ö üle (kultuuri)piiride. Tõsi, lausa neli vastajat tõi esile Euroopa filmiauhindadel puhta töö teinud Ruben Östlundi „Kurbuse kolmnurga“, mis lajatab igas suunas sarkasmiga.

Korduvalt mainiti ka Tänapäeva kirjastuse (vast isegi mõneti üllatavalt) suurt müügihitti, 16. sajandil Tallinna Pühavaimu kiriku pastori Balthasar Russowi kirja pandud „Liivimaa provintsi kroonikat“. Räägi veel, et Eesti raamatumüügi edetabelites on üksnes esoteerika, horoskoobid ja muu jama…

Valiku tegi ka LP toimetus.

Elken, Laur ja muinsuskaitse silmakirjalikkus

Harry Liivrand
kunstiteadlane

Estonia järgmine imagoloogiline küsimus puudutab Nõukogude okupatsiooni ülistavat laemaali.

NÄITUS. **Jaan Elkeni** näitus **„ON_OFF“** Tallinnas Draakoni galeriis sööbis kogumina teravalt mällu ja hinge kui emotsionaalselt võimas maaliline kujutluspilt külmast, lagunemisest ja valust. Käsitledes absoluutse vabadusega abstraktse ekspressionismi kogemust rõhuasetusega mingile reaalsuse fragmendile ning lisades sinna oma alateadvusest esile kerkinud fantasmagooriad, viib Elken vaataja ekskursioonidele ajaloo ilu varemeile. Nagu postmodernistlik mõtleja seab ta teineteise kõrvale Kreeka meandri ja tänapäeva kuulutuse, töötleb maali alusmaterjali nii, et see kujutab endast lõpuks kolmemõõtmelist eri graafiliste faktuuride ja pastoosse värvilaama kogumikku, ning saavutab kokkuvõttes tulemuse, mis väljendab eksistentsiaalset ängi oma puhtaimal kujul. Suur maalikunst.

Samavõrra oluline oli **Urmo Rausi** ja **Andres Koordi** ühisnäitus **„’69“** Karjamaa galeriis, manifesteerides informalismi esteetilisi ja meditatiivseid väärtusi, kuklas vasardamas looduselamus.

KONTSERT. 30. märtsil Tartus toimunud kontsert **„180 aastat Ferenc Liszti esinemisest Tartu ülikooli aulas“** on harukordne sündmus Eesti kontserdimuusika ajaloos ja laiemalt meie muusikaloos üldse. Esiteks, tänu jaanuaris akadeemilise raamatukogu Baltika varukogust avastatud Liszti plakatile-kontserdikavale selgus lõpuks, mida kuulus virtuoos tol päeval 1842. aastal ülikooli aulas esitas. Teiseks aga sütitas leid Eesti pianistide liitu, EMTA-t ja Tartu ülikooli tähistama seda ümmargust tähtpäeva Lisztile pühendatud galakontserdiga. Välgukiirusel kokkupandud kavast kujunes lühikesest ettevalmistusajast hoolimata eesti pianistide *tour de force*, mille oma suurejoonelisuse ja esinejate arvu poolest ületas ainult Sten Lassmanni organiseeritud ja terve nädala täitnud XIII rahvusvaheline festival „KLAVER 2022“. Kuid aulasse viivate treppide ääres asuv Ferenc Liszti mälestustahvel jääb kahjuks nurgataguseks, märkamatuks. Selline esinduslik info peaks asetsema ikkagi peahoone fuajees või välisseinal. Ja selle kõrval peaks rippuma mälestustahvel ka Clara Schumannile, kes andis ülikooli aulas kontserdi 1844. aastal.

MUINSUSKAITSE. **Rahvusooper Estonia juhtkond** näitas mehemeelt ja kõrvaldas saalist lava kohalt iseseisva Eesti riigi vaenaja Vladimir Lenini tsitaadi. Estonia järgmine imagoloogiline küsimus puudutab **Nõukogude okupatsiooni ülistavat laemaali** – see on ühtlasi seotud saali akustikaga.

Kas taastada hävinud ajalooline hoone koopiana või mitte on muutunud Eesti muinsuskaitse jaoks ammu habemega küsimuseks. Vastuse sai küsimus talve hakul, kui Tallinnas Kopli pargi ääres avati vastuolulise kuulsusega Vene Loodearmee Püha Jüri mälestuskabeli koopia. See loob nüüd pretsedendi: kabelit ei ehitatud varasema kabeli kohale ja selles pole ühtegi originaaldetaili. Samal ajal ei luba Tallinna muinsuskaitseametit juhtiv Boris Dubovik, kes kabeli püstitamiseks loa lahkelt viseeris, taastada Tallinna Raekoja platsil vaekoda, mille keldrid on maapõues alles ja hoone raiddetailid samuti säilinud. **Lubamatu silmakirjalikkus.**

RAAMAT. **Katrin Lauri** suurromaan **„Tunnistaja“** on katoliiklasest autori austusavaldus Eesti vabariigi esimesele katoliku piiskopile Eduard Profittlichile, kelle Vene okupatsioonivõimud vangistasid ja 1941. aastal Venemaale viisid. Kuid ses raamatus ei tõuseminu jaoks esile mitte niivõrd traagilise saatusega jesuiit, Saksamaa usumees, kuivõrd 1930. aastate Eesti olustiku meisterlik kirjeldus, samuti nii-öelda peategelase vastasmängija, tulevane moraalitu juunikommunist Nigol Andresen. Kuid mõlemad tegelased on omamoodi fanaatikud ja fatalistid ning nende tegutsemine samas aegruumis tugevdab romaani intriigi.

Aasta lugemiselamuste hulka kuuluvad ka moekunstnik **Taavi Turgi** väga naljakas, lennuka sule ja kordumatu stiiliga kirjutatud raamat **„Minu Taani. Eesti viiking trussikuid õmblemas“**, mis on vist esimene kapist välja tulnud eesti gei uue asukohamaa ülevaade, ning artiklikogumik **„Kalevi alt välja. LGBT+-inimeste lugusid 19. ja 20. sajandi Eestist“** – taas esimene omataoline trükis. Viimane vajanuks küll paremat toimetamist, aga sisulist tähtsust see puudus õnneks siiski ei väära.

AJAKIRJANDUS. **Mihkel Muti, Viivi Luige, Jüri Reinvere, Eerik-Niiles Krossi** ja **Imbi Paju** esseed.

TEATER. **Mait Malmsten** Salierina Eesti Draamateatris Peter Shafferi **„Amadeuses“**. Tõnis Kaumanni lasteooper **„Naksitrallid“** Vahur Kelleri lavastuses **rahvusooperis Estonia**.